

Suomalaisia tieteen huipulla

Timo Suvanto

Markkanen, Tapio, Tiitta, Allan & Havaste, Paula (toim.) 2014. 100 tieteen ja teknologian saavutusta. Helsinki: Gaudeamus. 243 s.

100 tieteen ja teknologian saavutusta on neulanpistomainen pitkittäisleikkaus suomalaisen tieteen ja tiedemiesten sekä -naisten historiaan. Kun jokaiselle tieteentekijälle on annettu määrämittäisesti yksi aukeama (yleensä vielä kuvan kera), on turha odottaa kovin syvällistä esitystä kunkin elämästä tai tieteellisestä toiminnasta ja merkityksestä. Pikemminkin esitellyt ovat kuin elokuvamaailmasta tuttuja trailereita: houkuttimia tutustumaan kohteeseen tarkemmin verkosta löytyvän informaation tai kirjastojen avulla.

Itse jo kansaneläkeikään ehtineenä peilaan tällaista teosta myös suhteessa omaan elämäni. Kirjan historiallista luonnetta kuvaa hyvin se, että sadasta mukaan valitusta tieteentekijästä viisi on minua nuorempia. Heistäkin yksi, Leena Palotie-Peltonen, on jo siirtynyt autuaammille tutkimusmaille. Kirjan henkilöistä olen tavannut kaksi – tai ollut ainakin samassa tilassa heidän kanssaan. Opiskellessani 1970-luvulla kävin yleisestä mielenkiinnosta kuuntelemassa joitakin Rolf Nevanlinnan ja Georg Henrik von Wrightin luentoja (kummankin syvällisestä annista ymmärsin aika tarkkaan yhtä paljon).

Kaiken kaikkiaan kirjan henkilöiden tieteellinen toiminta kattaa vähän yli 250 vuoden aikajänteen. Suomalaisen tieteen ikä on siis noin kymmenen sukupolvea. Ei kovin pitkä aika – varsinkin jos se suhteutetaan saavutuksiin. Lähes puolet kirjassa esitellyistä on syntynyt 1900-luvulla: viime vuosisadan 70 vuoden aikana on syntynyt suunnilleen yhtä monta kirjassa esiteltyä tutkijaa kuin sitä edeltävien 200 vuoden aikana. Nuorin esitelty tutkija on Linus Torvalds, joka on syntynyt 1969, ja varhaisin vuonna 1716 syntynyt luonnontieteilijä Peter Kalm, jonka syntymästä tulee ensi vuonna kuluneeksi 300 vuotta. Todettakoon anekdoottina, että Peter Kalm teki saman, minkä nykyään lähes kaikki tutkijat: hän teki osan tutkimuksestaan Pohjois-Amerikassa. Yhdysvaltoja ei tosin ollut 1700-luvun puolivälissä vielä olemassa, mutta Kalm tutustui myöhemmin tunnetuksi tuleviin amerikkalaisiin tiedemiehiin, kuten Benjamin Frankliniin.

On historiallisesti hyvin kuvaavaa, että sadasta esitellystä naisia on vain 11. Kirjoittajiksi on sentään löytynyt 17 naista yhteensä 78 kirjoittajasta, ja toimituskunnassa naisia onkin jo kolmannes. Vaikka jokainen teoksessa esitelty tieteentekijä on saanut määrämittaisen yhden aukeaman tilan, kirjoittajien suuri määrä tekee tekstistä paikoin epätasaista. Jokainen kirjoittaja on toki alansa asiantuntija, mutta se, että toiset ovat ammattimaisia kirjoittajia, näkyy. Jo kirjan esipuheessa valitellaan kirjoittajien löytämiseen liittyviä vaikeuksia, nähtävästi heitä on saatu etsiä kissojen ja koirien kanssa. Tämän ei kuitenkaan kannata antaa häiritä lukukokemusta. Itselläni kirja oli yhden viikonlopun yöpöydällä, ja selasin sen läpi samassa ajassa ja jopa samalla metodilla kuin Paavo Väyrynen Dostojevskin koko tuotannon: paneuduin itseäni kiinnostaviin henkilöihin tarkasti ja muihin kursorisesti.

Esitelyjen tutkijoiden ohella mielenkiintoinen on myös kirjan lopussa oleva kartta tieteentekijöiden kotipaikkakunnista. Tiede-Suomi menee kuin veitsellä leikaten kahtia Vaasa–Joensuu-linjaa pitkin. Sen pohjoispuolelle sijoittuu vain kuuden kirjassa esitellyn kotipaikkakunta, pohjoisimpana Kemijärvi. Tiedekartalla päästään siis hädin tuskin napa-piirin pohjoispuolelle. Läntisin paikka on Ahvenmaan Sund, itäisin nykyisin rajan takana

oleva Sortavala ja eteläisin Tammisaari. Etelä-Suomen paikkakunnat ovat muuten varsin tasaisesti edustettuina, mutta joka neljäs tutkija on helsinkiläinen (alkaen listalla ensimmäisenä olevasta Peter Forsskålistä ja päättyen jo aiemmin mainittuun Linus Tordvalsiin).

Kirjan taustavoimiin kuuluva Ilkka Niiniluoto päättää kirjoittamansa jälkisanat seuraavaan toivomukseen: ”Toivon, että kirjaan valitut elämäkerrat houkuttelevat nuoria tieteen piiriin.” Kun ottaa huomioon, että vuonna 2013 Suomessa valmistui noin 1700 tohtoria ja että työttömänä on noin tuhat, ja että vain joka kolmannen uuden tohtorin arvellaan löytävän työtä akateemiselta uralta, voisi tutkimuksellisen jatkuvuuden ajatella olevan turvattu ilman tätä opustakin. Mutta vaikka kvantiteetissa löytyy ilman muuta, kvaliteetista on vaikeampaa sanoa mitään. Tietysti määrä luo ainakin osin myös laatua, mutta turhan julmalta tuntuu sellainen ajatusmalli, että kirjan tarkoituksena on luoda jonkinlaista akateemista vaihtopenkkiä, josta voitaisiin ammentaa uusia pelaajia entisten väyessä tai muuten vain epäonnistuessa kiivaassa pelissä. Sitähän akateeminen maailma myös on: armotonta kampaailua paitsi tieteellisten ongelmien ratkaisemisessa myös kollegoiden kanssa viroista ja rahoituksesta.

Joka tapauksessa kirja on jaettu eri yritysten myötämielisellä tuella kaikkiin Suomen lukioihin. Jos yksikin tulevaisuuden huippututkija on saanut kipinän uralleen tämän opuksen ansiosta, niin panos/tuotos-suhteen voidaan katsoa olevan merkittävästi plussan puolella. Sitä paitsi asenneilmapiiri saattaa olla pikkuhiljaa muuttumassa niin työnantajien kuin tohtoreiden itsensäkin keskuudessa. Ylin akateeminen tutkinto ei suinkaan välttämättä johda akateemiseen uraan, eikä edes tutkijan uraan. Ennustukseni onkin, että opetusala tulee olemaan lähitulevaisuudessa merkittävin tohtorinielu. Eikä väitelleen opettajan otsaan lyöä epäonnistuneen tutkijan, vaan alastaan syvällisesti perillä olevan pedagogin leima.

FM Timo Suvanto on toiminut monipuolisesti opettajana, tietokirjailijana, toimittajana ja valokuvaajana sekä verkkopedagogina.